

توپونومی و آموزش تاریخ

به همین ترتیب، در مورد هر نام جغرافیایی که دارای بعد تاریخی باشد، می توان مطالب مفید و جالب توجهی را در درس تاریخ عرضه کرد. به طور کلی، هر اسمی - به ویژه جغرافیایی - که مردم با آن سروکار دارند و آن را از طریق رسانه ها می شنوند، برایشان مفید خواهد بود که معنا و تاریخچه ی آن را بدانند. این خود راهی برای رشد فرهنگی جامعه محسوب می شود.

نکته ی دیگر آن که در محیط زندگی دانش آموز، اعم از شهر و روستا، و کوچه و خیابان، نام مکان با زندگی و فرهنگ او عجین و آمیخته است. هم چنان که ندانستن صورت صحیح یک نام و معنای آن برای او یک نقص به شمار می آید، برانگیختن توجه او برای دانستن آن، خود یک فعالیت آموزشی مفید و مؤثر محسوب می شود.

درس تاریخ که همواره متهم به حفظی بودن یا درباره ی مطالبی بسیار دور و بی ارتباط با زندگی است، می تواند از طریق توپونومی رابطه ای مستقیم، نزدیک و مؤثر با زندگی و نیازهای فردی و اجتماعی برقرار سازد. معلم تاریخ، با ملاحظه ی مسائل خاص هر محل و درک شرایط و مشکلات احتمالی، می تواند از دانش آموز بخواهد، راجع به نام مدرسه، نام محله، نام کوچه و خیابان، یا نام شهرها و کشورها... جست و جو و تحقیق کتابخانه ای، شفاهی و ادبی داشته باشد. بدین ترتیب، او نه تنها از طریق تحقیق گام برخواهد داشت، بلکه تاریخ را شیرین تر و مفیدتر خواهد دید. در همان حال نیز، نگاه او بر محیط پیرامونش تغییر خواهد کرد و پیوندی که با جامعه ی خویش دارد را، بهتر و محکم تر خواهد دید.

از آن جا که هر مکانی نامی دارد و برای تحقیق درباره ی یک نام جغرافیایی، موضوع فراوان و در دسترس همگان است، استفاده از توپونومی در درس تاریخ را می توان یکی از دسترس ترین و در همان حال مفیدترین مباحث و شیوه های آموزش تاریخ دانست. از این طریق دانش آموزان می توانند، میان تاریخ و علوم دیگر ارتباط ایجاد کنند. با داستان ها، قصه ها، مردمان و... رابطه ای مبتنی بر شناخت علمی برقرار سازند. با هدایت معلم تاریخ، او می تواند حتی به مباحث جغرافیایی تاریخی، جامعه شناسی تاریخی، تاریخ فرهنگی، زبان شناسی تاریخی و... در سطوح عالی نیز راه یابد.

زیرنویس

«توپونومی»^۱، علم شناخت وجه تسمیه ی نام های جغرافیایی است. این علم قواعد معینی دارد و از علوم مانند: علم لغت، زبان شناسی، جغرافیا، مردم شناسی، اسطوره شناسی و... بهره می گیرد. البته تاریخ نیز به سهم خویش به این شعبه از دانش بشری مدد می رساند و از جمله کاربردهای تاریخ، همین توپونومی است. غرض از این مقدمه، بیان کاربرد توپونومی در آموزش تاریخ و رونق بخشیدن به درس و علم تاریخ است. زیرا توپونومی هر چند در حوزه ی عمل دانشمندان قرار دارد، اما همه ی مردم بدان علاقه مند هستند و از آن بهره می برند.

از آن جا که هر انسانی در یک محیط جغرافیایی به سر می برد و به اقتضای زیست و زندگی با آن پیوند دارد، همواره نوعی علاقه مندی به محل زندگی و تعلق خاطر بدان برایش به وجود می آید. این حالت به خصوص در مورد زادگاه بیشتر دیده می شود. در همان حال، هر انسانی نسبت به محیط پیرامون خویش نوعی کنجکاوی به خرج می دهد و علاقه دارد، درباره ی آن بیشتر بداند. از جمله آن که دوست دارد، معنای نام کوچه، محله، شهر، خیابان، روستا، استان، کشور و قاره ای را که در آن به سر می برد، بداند. نیز می خواهد بداند نام آن ها چگونه، از کجا، کجا برای اولین بار به آن ها داده شده است. نام یک محل، چندبار تغییر کرده و دلیل تغییر چه بوده است؟ یا اگر یک نام برای سال های طولانی برای جایی باقی مانده، به چه دلیل بوده و احتمالاً معنا و مفهوم آن چه تغییراتی داشته است؟... از این گونه پرسش ها درباره ی توپونومی، فراوانی می توان مطرح کرد و چنان که ملاحظه می شود، بیشتر این سؤالات و پاسخ آن ها، جنبه ی تاریخی دارد. در حقیقت، این پرسش ها، پرسش از تاریخ هستند و پاسخ بدان ها نیز تا حد زیادی با مراجعه به تاریخ ممکن می شود.

بر اساس آنچه گفته شد، معلم تاریخ می تواند، با بهره گیری از توپونومی، توجه هرچه بیش تر دانش آموزان به درس تاریخ را موجب شود، و نیز علاقه مندی آن ها را به این درس افزایش دهد. حتی طرح معنا و تاریخچه ی بعضی از نام های جغرافیایی جزو وظایف قطعی درس تاریخ است. مثلاً، نام ایران به چه معناست؟ چرا و چگونه به این سرزمین داده شده است؟ در طول تاریخ، این نام چه سرگذشتی داشته است و ایرانیان و غیر ایرانیان از شنیدن آن، چه احساسی می یافته اند؟ نیز نامی مانند خلیج فارس، به چه معناست؟ محدوده ی جغرافیایی اطلاق این نام تا کجاست؟ چه منابعی در مورد آن وجود دارد؟

1. Toponymy